

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVOJLANISH VAZIRLIGI**

**IQTIDORLI TALABALAR, MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARNING**

TAFAKKUR VA TALQIN

**MAVZUSIDARESPUBLIKA
MIQYOSIDAGI ILMIIY-AMALIIY
ANJUMAN TO'PLAMI**

Бухоро-2021

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
MAGISTRATURA BO‘LIMI**

**IQTIDORLI TALABALAR, MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARNING**

TAFAKKUR VA TALQIN

mavzusida

**Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy
anjuman to‘plami**

2021 yil, 27-may

5A110902 – Педагогика ва психология	
<i>M.SH. Ismoilova</i>	<i>Shaxsda tarbiyani shakllantiruvchi pedagogik – psixologik bilim asoslari. ....754</i>
<i>D. Xotamova</i>	<i>Bo'lajak o'qituvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishi didaktik muammo sifatida.....758</i>
5A210201 – Психология (фаолият турлари бўйича)	
<i>H.N. Jalilov</i>	<i>Masofaviy ta'lim tizimi moodle xususiyatlari.....765</i>
<i>M.P. Мурадова</i>	<i>Саломатлик психологияси мезонларини шакллантиришда соғлом турмуш тарзининг ижтимоий психологик аҳамияти.....770</i>
<i>Ф.Х. Ҳакимова</i>	<i>Мактабгача ва кичик мактаб ёшидаги болаларда мослаша олмасликнинг турли курунишларини психологик хусусиятлари.....775</i>
<i>R.R. Ashurov</i>	<i>Xarakter xususiyatlarining shaxslararo munosabatlarga ta'siri.....779</i>
<i>З.Ж Ахмедова, З.О Саидова</i>	<i>Ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлигини шакллантириш масалалари.....784</i>
<i>N.M. Musinova</i>	<i>Shaxs shakllanishi va uning ijtimoiylashuvi jarayoni.....789</i>
<i>Z.Z. Muxitdinova</i>	<i>o'smir shaxsida temperamentning o'ziga xosligi.....793</i>
<i>M.M. Nabiyeva</i>	<i>“Bugungi kun psixologiyasida afakkur talqini” .....797</i>
<i>A.M. Назаров, M.T. Каримова</i>	<i>Шахснинг темпераментини ўрганиш услуги.....801</i>
<i>B. X. Nurmuxamedov</i>	<i>“Ta'lim to'g'risida”gi qonun talablari asosida imkoniyati cheklangan va yakka tartibda ta'lim oladigan o'quvchilarga umumiy o'rta ta'lim berishning psixologik asoslari.....806</i>
<i>Ж.Ш.Остонов, З.И. Қурбонова</i>	<i>Ўсмирлардаги копинг хулқ-атвор ва унинг шахс мувафаққиятидаги ўзаро алоқадорлигининг назарий асослари.....811</i>
<i>Ж.Ш.Остонов</i>	<i>Ўсмирларда копинг хулқ-атвор омиллари шаклланишининг ижтимоий психологик механизмлари .....815</i>
<i>M.B. Rasulova</i>	<i>O'smir shaxsining rivojlanishida axloq me'yorlaridan chetga chiqishining sabablari.....819</i>
<i>Z. Saidova</i>	<i>Qanday qilib oilada sog'lom ma'naviy, ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirish mumkin? .....823</i>
<i>SH.SH. Rustamov, S.S. Rajabova</i>	<i>Psixologik tadqiqotda korrelyatsion va regression tahlil mezonlari.....830</i>
<i>K.N. Shodmonova</i>	<i>Мактабгача yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash.....835</i>
<i>Ш.И. Тойирова, M.Ш Бақоева</i>	<i>Психолінгвистиквистика соҳасида тил: тузилма ва абстракция.....839</i>

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Oila a'zolarining o'zaro muloqot va o'zaro tushunishlari ularning birdamligi, ahilligini ta'minlaydi. Bu esa o'z navbatida oilada hissiy muhitni yaratadi. Hissiy muhit yaratilgan oilalarda muammolarni vujudga kelishiga yo'l qo'yilmaydi. Agar biron bir muammo yuzaga kelib qolganda ham ular birgalikda oqilona, ahillik bilan bartaraf etishga intilishlari eng maqbul yo'ldir. Zero, axloqiy, ruhiy tarbiya oiladan boshlanajak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Oila faravonligi – milliy faravonligi // ma'rifat, 1997-10 dekabr.
2. Abdurauf Fitrat. Oila Toshkent «Ma'naviyat», 1998. 8-10, 35 b.
3. Azarov Yu.P. «Oila pedagogikasi» - Toshkent: O'qituvchi, 1988 – 272 b. 67
4. Dasxodjayeva A. Oilada bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish // xalq ta'limi jur.2008. №6-115-117 b.
5. Ergasheva Sh. Oilaviy munosabatlarda ota-ona ibrati // xalq ta'limi, 2008. № 2 – 158-160 b.
6. Egamberdiyeva G. Rilaviy qadriyatlar jamiyatning negizi sifatida // xalq ta'limi jurnali. 2008 № 6 109-112 b
7. Ziyonet.uz

PSIXOLOGIK TADQIQOTDA KORRELYATSION VA REGRESSION TAHLIL MEZONLARI

SH.SH.Rustamov¹, S.S.Rajabova²

BuxDU, psixologiya kafedrasida o'qituvchisi¹

BuxDU, psixologiya ta'lim yo'nalishi 2 bosqich talabasi²

Annotatsiya: Ushbu maqolada psixologik ma'lumotlarni qayta ishlashda korrelyatsion va Regression tahlil mezonlaridan foydalanish haqida fikr boradi.

Kalit soʻzlar: Giperbola, Parabola, Polinom, Koʻrsatkichli, Eksponentsional, Ekstremal, Maksimal, Simmetrik, Normal, Logarifmik, Korrelyatsiya indeksi, Dispertsiya.

Korrelyatsiya koeffitsienti psixologiyada keng ishlatiladigan statistik xarakteristika boʻlib, belgilar orasida toʻgʻri chiziqli yoki shu tipga yaqin boʻlgan bogʻlanishlarda qoʻllaniladi.

Korrelyatsion tahlil yordamida ikki oʻzgaruvchi orasidagi bogʻliqlikning yoʻnalishi va kuchliligini aniqlash mumkin.

Egri chiziqli bogʻlanishlarda esa korrelyatsiya koeffitsienti bogʻlanish miqdorini kamaytirib koʻrsatishi mumkin yoki uni payqamasligi ham mumkin. Parametrik va noparametrik oʻzgaruvchilar orasidagi korrelyatsion bogʻlanishlarni hisoblashda turlicha formulalardan foydalaniladi. Parametrik maʼlumotlar uchun Pirson korrelyatsiya koeffitsienti bilan hisoblansa, noparametrik maʼlumotlar uchun Spirman korrelyatsiyasi hisoblab topiladi. Korrelyatsiya koeffitsienti – ikki oʻzgaruvchining qiymatlari orasidagi mavjud bogʻliqlikning kuchi va yoʻnalishini aniq koʻrsatuvchi matematik – statistik koʻrsatkich boʻlib, «lotincha» «r» harfi bilan belgilanadi. **Pirsonning korrelyatsiya koeffitsienti** (r) intervallar yoki munosabatlar shkalasida berilgan ikki oʻzgaruvchi oʻrtasidagi uzviylik kuchini aniqlashda qoʻllaniladi.

Deylik, 10 nafar talabalar mantiqiy topshiriqlar va emotsional topshiriqlarni bajarishga qaratilgan testdan oʻtdilar. Har bir yoʻnalish boʻyicha topshiriqlarni bajarish vaqtlari minutlarda qayd etib boriladi. Korrelyatsion koeffitsientni aniqlashda quyidagicha ikkita faraz ilgari suriladi:

N_0 : Mantiqiy va emotsional topshiriqlarni bajarish vaqtlari orasida bogʻliqlik mavjud emas ($r=0$)

N_1 : Mantiqiy va emotsional topshiriqlarni bajarish vaqtlari orasida bogʻliqlik mavjud ($r \neq 0$)

Korrelyatsiya koeffitsientini hisoblash Pirson mezonidan foydalanilgan holda quyidagicha amalga oshiriladi, bunda

1. Ko'rsatkichlarni tayyorlash:

Pirson korrelyatsiyasini hisoblash formulasi

$$r = \frac{n \cdot \sum_{i=1}^n X_i Y_i - \sum_{i=1}^n X_i \sum_{i=1}^n Y_i}{\sqrt{\left[n \cdot \sum_{i=1}^n X_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n X_i \right)^2 \right] \cdot \left[n \cdot \sum_{i=1}^n Y_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n Y_i \right)^2 \right]}}$$

n — kuzatishlar soni

X_i – X o'zgaruvchi uchun ko'rsatkichlar;

Y_i – Y o'zgaruvchi uchun ko'rsatkichlar

2. Formulani suratini hisoblaymiz.

$$n \cdot \sum_{i=1}^n X_i Y_i - \sum_{i=1}^n X_i \sum_{i=1}^n Y_i = 10 \cdot 1578 - 145 \cdot 121 = 15780 - 17545 = -1765$$

3. Formulani maxrajini hisoblaymiz. Maxrajni ham ikkiga bo'lib hisoblanadi

Birinchi bosqich:

$$\left[n \cdot \sum_{i=1}^n X_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n X_i \right)^2 \right] = 10 \cdot 2457 - 145^2 = 24570 - 21025 = 3545$$

Ikkinchi boqich:

$$\left[n \cdot \sum_{i=1}^n Y_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n Y_i \right)^2 \right] = 10 \cdot 1779 - 121^2 = 17790 - 14641 = 3149$$

Umumiy hisoblash:

$$\sqrt{\left[n \cdot \sum_{i=1}^n X_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n X_i \right)^2 \right] \cdot \left[n \cdot \sum_{i=1}^n Y_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n Y_i \right)^2 \right]} = \sqrt{3545 \cdot 3149} = \sqrt{11163205} = 3341,14$$

4. r qiymatin hisoblash

$$r = \frac{n \cdot \sum_{i=1}^n X_i Y_i - \sum_{i=1}^n X_i \sum_{i=1}^n Y_i}{\sqrt{\left[n \cdot \sum_{i=1}^n X_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n X_i \right)^2 \right] \cdot \left[n \cdot \sum_{i=1}^n Y_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n Y_i \right)^2 \right]}} = \frac{-1765}{3341,14} = -0,528$$

Korrelyatsiyaning kritik koeffitsientini jadvaldan topish mumkin:

5. p - qiymatni topish quyidagicha amalga oshiriladi:

r-ko'rsatkichning r-qiymatini aniqlash uchun t-qiymatini quyidagi formula

$$t = \frac{r}{\sqrt{1-r^2}} \sqrt{n-2}$$

yordamida hisoblab topiladi

$n - 2$ Student mezon ko'rsatkichi bo'yicha erkinlik darajasi hisoblanadi va u quyidagiga tengdir

$$t = \frac{r}{\sqrt{1-r^2}} \sqrt{n-2} = \frac{-0,528}{\sqrt{1-0,279}} \cdot \sqrt{8} = \frac{-0,528}{\sqrt{0,721}} \cdot 2,828 = \frac{-0,528}{0,849} \cdot 2,828$$

$$t = -0,622 \cdot 2,828 = -0,622 \cdot 2,828 = -1,760$$

$\alpha = 0,05$ ehtimolida erkinlik darajasini topamiz $df = n - 2 = 8$ va buni jadvaldan topamiz $t_T=2,31$.

Taqqoslash: Hisoblab topilgan t-qiymat (1,76) jadvaldan topilgan t qiymatdan kichik bo'lganligi sababli N_0 faraz qabul qilinadi.

Qaror qabul qilish: 95% lik ishonch darajasida emotsional va mantiqiy intellekt ko'rsatkichlari orasidagi o'zaro bog'liqlik mavjud emas ($r=-G'$; $r>0,05$).

Regression tahlil boshqa o'zgaruvchilar bilan metrik o'zgaruvchilarni aniqlashda ishlatiladi. Regression tahlil o'zining funktsiyasiga ko'ra dispersion tahlilga o'xshash hisoblanadi. Faqat ular ishlatish uslubida farqlanadilar. Agar dispersion tahlil mustaqil o'zgaruvchilar miqdoriy bo'lmaganda qo'llansa, regression tahlil esa hamma o'zgaruvchilar bog'liq bo'lishi talab qilinadi. Masalan bir xil insonlarni turli xil metodikalar orqali tekshirilganda. Bunda bog'liq bo'lmagan ko'rsatkichlar miqdoriy shkalada o'lchanishi talab qilinadi. Agar bog'liq bo'lmagan o'zgaruvchilar regression tenglikka qo'yilsa, faqat to'g'ri bog'langan holatlar bo'lsa bu bog'liqlik chiziqli deb nomlanadi. Biroq

regression tahlilda turli xil bog'liqliklar qabul qilinadi bunga chiziqli proporsional bo'lmagan o'lchamlarni ham kiritishimiz mumkin. Bunda bitta o'zgaruvchilar orqali ham chiziqli o'zgaruvchilarni qo'llash mumkin- bu bir tomonlama chiziqli regressiya deb nomlanadi. Bog'liq bo'lmagan o'zgaruvchilar uchun X eksperimental ko'rsatkichlarni yig'indisi sifatida berilgan, bog'liq bo'lgan o'zgaruvchilar uchun Y bir tomonlama chiziqli tenglik o'rtasida aloqa o'rnatadi

$$Y = a + bX.$$

Bu tenglama har qanday X o'zgaruvchi uchun $\tilde{x}$ ni, Y o'zgaruvchi uchun $\tilde{y}$ aniqlash imkoniyatini yaratadi. $\tilde{x}$ ko'rsatkichini birinchi keltirilgan tenglamaga qo'yish talab qilinadi: $\tilde{y} = a + b\tilde{x}$.

Biroq, har bir mavjud bo'lgan o'zgaruvchining holati va tadqiqot davomida olingan ko'rsatkichlar $y_i = a + bx_i$ va y_i umuman bir biriga mos kelmaydi. $e_i = y_i - \hat{y}_i$ natijalar xato yoki qoldiqli baholash hisoblanadi. A va B ko'rsatkichlarining regressiya koeffitsienti integral minimal darajaga keltirishi talab qilinadi. shu tariqa qolganlarning minimala ko'rsatkichlarining kvadrati eng kichik qiymat bo'lishi talab qilinadi: $\sum_i e_i^2 = \min$ bunday natijaga erishish uchun quyidagilarni bilish zarur:

$$b = r_{xy} \frac{\sigma_y}{\sigma_x} \text{ – regressiya koeffitsienti}$$

$$a = \bar{Y} - b\bar{X} \text{ – erkin a'zo;}$$

$$\bar{Y}, \bar{X} \text{ – Y va X o'zgaruvchilarning o'rtacha qiymatlari;}$$

$$\sigma_y, \sigma_x, \text{ – o'zgaruvchilarning standart og'ishi;}$$

$$r_{xy} \text{ – Pirson korrelyatsiya koeffitsienti.}$$

CHiziqli regressiyani ishlash uchun misol

Bu misolda sinaluvchilarning temperament xususiyatlari o'rganiladi. Biz bunda ikki farazni ilgari suramiz 0 faraz yosh o'tishi bilan insondagi u yoki bu xususiyatlar o'zgarmay shundayligicha qoladi va muqobil faraz unga ko'ra

insonning temperament xususiyatlari yosh o'tishi bilan o'zgaradi. Ularning dinamikligini regression tahlil orqali ko'rib chiqamiz.

$$r_{xy} \text{ q } -0,697; p < 0.01$$

ikkinchi formulani ishlatishdan avval birinchi bo'lib o'zgaruvchilarning standart og'ishini hisoblab topish talab qilinadi:

$$\sigma_x \text{ q } 17,44$$

$$\sigma_y \text{ q } 4,93$$

Demak:

$$b = r_{xy} \frac{\sigma_y}{\sigma_x} = -0,697 \cdot \frac{4,93}{17,44} = -0,197 \text{ – koeffitsient regressii;}$$

Erkin ko'rsatkichni topish uchun o'rtacha qiymat va regoessiya koeffitsientidan foydalaniladi:

$$a = \bar{Y} - b\bar{X} = 22,032 - \text{erkin a'zo;}$$

bir chiziqli tenglama quyidagicha ko'rinishga ega bo'ladi:

$$Y = 22,032 - 0,197 \cdot X$$

Regression chiziqni grafik tarzda ifodalash uchun ikkita nuqtani topish talab qilinadi: 1) Y nuqtani kechilishi joyi va regression chiziq; 2) X va Y ko'rsatkichlarining o'rtacha qiymatlari kesishgan joyi.

Xva Y ko'rsatkichlarining kesishgan joyi quyidagicha: **14,93 x 36.**

Y o'qining kesishgan joyini biz tenglama orqali topamiz $Y = 22,032 - 0,197 \cdot 10 = 20,06$. Demak, **20,06 x 10**. SHu nuqtalardan o'tadigan to'g'ri chiziq regression chiziq deb nomlanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Каланин С.И. Компьютерная обработка данных для психологов. – СПб .: Речь, 2002.-134с.
2. Митина О.В. Математические методы в психологии. Практикум. – М.:Аспект Пресс, 2008.-238с.

3. Червинская К.Р. Компьютерная психодиагностика: Учеб. Пособие / К.Р. Червинская. – СПб, Речь, 2004.-336 с.

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNI МАКТАВ ТА`LIMIGA TAYYORLASH

K.N. Shodmonova

Buxoro davlat universiteti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada, Bolalarni maktabga tayyorlash bola hayotining barcha sohalarini qamrab olgan murakkab, ko'p qirrali jarayon ekanligi, uni qanday tashkil etish, to`g`ri yo`lga qo`yish uchun nimalarga e`tibor qaratish lozimligi, bola ta`lim-tarbiyaviy muassasaning talablarini bajara oladigan rivojlanish darajasiga yetishi kerakligi, faqat shundagina bolani maktabga berish mumkinligi bayon etilgan. Bu jarayonda tarbiyalanuvchini maktab ta`limiga tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi, shu sababdan maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta`limiga tayyorlashning ahamiyati o`rganilgan

**Kalit so`zlar:** *bola, ta`lim, tarbiya, shaxs, rivojlanishi, maktabgacha ta`lim, majburiy ta`lim.*

Har bir xalq, millat, jamiyat kelajagi ko`p jihatdan yosh avlodning qanday ta`lim va tarbiya olishiga bog`liqdir. Bu o`z navbatida ta`lim tizimining samarali va serqirra usullarini belgilash va ayniqsa, kichik yoshdagi bolalarimizni boshlang`ich maktab ta`limiga talab da rajasida tayyorlash muammosini ijobiy hal etish vazifasini qo`ymoqda.

Inson rivojlanishi – juda murakkab jarayon. U tashqi ta`sirlar hamda ichki kuchlar ta`sirida sodir bo`ladi. Tashqi omillarga insonni o`rab turgan tabiiy va ijtimoiy muhit, shuningdek bolalarda muayyan xislatlarni shakllantirish bo`yicha maqsadga yo`naltirilgan faoliyat kiradi. Ichki omillarga esa biologik, irsiy omillar kiradi.